

Ухвалюючи обвинувальний вирок, постановляючи ухвалу про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, суд залежно від доведеності підстав і розміру позову задовольняє цивільний позов повністю або частково чи відмовляє в ньому.

У разі встановлення відсутності події кримінального правопорушення суд відмовляє в позові. У разі виправдання обвинуваченого за відсутності в його діях складу кримінального правопорушення або його непричетності до вчинення кримінального правопорушення суд залишає позов без розгляду.

Таким чином, регламентація питань відшкодування шкоди, заподіяної кримінальним правопорушенням, у чинному КПК є більш розширеною та прогресивною порівняно з КПК 1960 року.

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Бондаренко О.О.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI // Голос України від 19 травня 2012 р. № 90-91.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар : у 2 т. Т.1 / О.М. Бандурка, Є.М. Блажівський, Є.П. Бурдоль та ін. ; за заг. ред. В.Я. Тація, В.П. Пшонки, А.В. Портнова. – Х. : Право, 2012. – 768 с.

ФОСТЕРНА СІМ'Я ЯК МЕТОД ПЕРЕВИХОВАННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ ПРАВОПОРУШНИКІВ.

Іщенко Л.В.

студентка III курсу юридичного факультету

Харківського національного університету

імені В.Н.Каразіна

email: maistrencko.luda@yandex.ua

Ключові слова: фостерна сім'я, прийомна сім'я, договір про спільне проживання та виховання прийомної дитини, види фостерінгу.

Сьогодні у світі надзвичайно загостирилася проблема підліткової злочинності. Девіантна поведінка серед неповнолітніх набула масового характеру, що постає в дане явище в центр уваги соціологів, педагогів, психологів і співробітників правоохоронних органів. Усе частіше підлітки скоюють тяжкі та особливо тяжкі злочини, не кажучи вже про паління, вживання алкоголю та наркотиків.

Дуже часто причини такої поведінки криються в неправильному сімейному вихованні. Родина є одним з найважливіших інститутів ранньої соціалізації особи, саме в сім'ї дитина засвоює базові моральні цінності. Однак життя показує нам зовсім інші реалії: більшість батьків не приділяють достатньої уваги вихованню молодого покоління або ще гірше - власним прикладом штовхають їх на злочинну стежку. Тому профілактика девіантної поведінки повинна мати індивідуальний характер і розпочинатися з роботи в сім'ях.

Одним із методів індивідуально-профілактичного впливу на підлітка є влаштування його до фостерної сім'ї.

Фостерна сім'я - альтернативна форма влаштування, застосовується у випадках, коли через об'єктивні причини неможливо застосування таких пріоритетних форм влаштування дітей, як усиновлення чи опіка. У фостерну сім'ю дитина передається на підставі **цивільно-правового договору**, в деяких країнах додатково укладається і **трудовий договір** між фостерним вихователем і службою по влаштуванню дітей[4].

Історія зародження інституту фостерних родин.

Інститут фостерних сімей виник у XVI ст. в Англії. У 1562 році був прийнятий Закон про бідних, який визначив порядок розміщення в прийомні сім'ї дітей, які залишилися без піклування батьків, до повноліття.

Підвищення інтересу до "сирітської" проблеми зазвичай трапляється в епохи воєн і великих переселень - коли дітей, що залишилися без піклування батьків, стає катастрофічно багато. Так в Америці 50-х років XIX століття на вулицях опинилися тисячі дітей іммігрантів, сім'ї яких розорилися і розпадалися після приїзду в країну. Чарльз Лорінг Брейс, директор Нью-Йоркського товариства допомоги дітям, розробив тоді свій план широкої кампанії по влаштуванню безпритульних малюків в сім'ї. Так, у 1853 році було засновано американський рух фостерних сімей.

Після закінчення Другої світової війни в багатьох європейських країнах, зокрема Великій Британії, на державному рівні розроблялися програми влаштування дітей-сиріт та підлітків з неблагополучних родин до нових

сімей для перевиховання та соціалізації. Однак, знадобилися десятиліття для правового впорядкування, розвитку та вдосконалення інституту прийомних сімей[1].

Сучасний стан фостерної системи піклування в зарубіжних країнах.

Насьогодні система фостерних сімей успішно функціонує та розвивається у Великобританії. Більшість дітей, які з різних причин опинилися без батьківського піклування, проживають не в дитячих будинках, а саме в таких прийомних родин.

Правове регулювання даного інституту забезпечує Закон про дітей (Children Act). Даний документ вперше закріпив термін «батьківська відповідальність» (parental responsibility), під якою розуміють «всі права, обов'язки, моральні зобов'язання, функції, відповідальність і повноваження батьків дитини при спілкуванні з ним і поводженні з його майном, закріплені законодавчо». Існуюча система є, безумовно, ефективним способом влаштування дітей у сім'ю, адже вона відповідає в повній мірі інтересам дитини.

До фостерних сімей потрапляють діти, які не досягли 16 років. Обов'язок забезпечувати необхідні умови для життя і розвитку, покладено на особу, яка не є батьком цієї дитини, але несе за нього відповідальність. Якщо влаштування дитини до фостерної родини не можливе, розглядається питання про тимчасове проживання в стаціонарних закладах, таких, як дитячі будинки, притулки, інтернати і т.п. Зауважимо, що останніх вкрай мало і розраховані вони на 3 - 5 дітей кожен. Надання статусу фостерних батьків закріплюється у документальній формі[7].

У фостерній сім'ї не можуть перебувати більше трьох дітей. Виключенням з цього правила можуть бути випадки, коли рідні брати і сестри, кількість яких перевищує позначену, потребують опіки. Крім Закону про дітей існують також загальні інструкції про влаштування дітей (Arrangements for Placement of Children (General) Regulations) і Правила влаштування дітей на фостерне виховання (Foster Placement (Children) Regulations), ці нормативні акти більш детально регламентують процес розміщення дитини в фостерній сім'ї з урахуванням різноманітних життєвих ситуацій і обставин. У 1999 р. Національна асоціація фостерної опіки Великобританії (NFCA) підготувала і опублікувала Національні стандарти фостерного виховання у Великобританії.

На додаток до Національним стандартам робочою групою Національної асоціації фостерного виховання Великобританії (NFCA) були підготовлені ще два документи: Звіт і рекомендації Робочої групи Великобританії, що стосуються фостерного виховання, і Кодекс процедур з відбору, оцінки підготовки та підтримки фостерних вихователів.

Слід зазначити, що ефективно законодавче регламентування альтернативного сімейного влаштування дітей в Англії сприяє результативності його функціонування. Доцільним, на наш погляд, є використання досвіду Англії в українській правозастосовчій практиці, наприклад у частині відповідальності фостерних вихователів[7, С.43-44].

Проте не лише у Великобританії успішно функціонує даний вид індивідуально – профілактичної роботи з девіантними дітьми та підлітками. Протягом останніх десятиліть система фостерних сімей активно розвивається й у Франції.

Особливістю французької системи є **централізація** родин в структурі Центру фостерної сім'ї. У 1998 р. була створена служба фостерної сім'ї. Робота даної організації удосконалюється шляхом формування нової служби - **фостерної сім'ї для неповнолітніх з психічними відхиленнями**, завданням якої є повернення дітей додому, з попереднім поліпшенням умов їх життя і адаптації. Вік неповнолітніх, які направляються в фостерні сім'ї, за визначенням суду, від 13 до 18 років, але в окремих випадках - від 11 років до 21 року. У середньому термін перебування в такій сім'ї - один рік, мінімальний термін - 48 годин, максимальний - 2,5 року. Такі сім'ї отримують фінансову підтримку на утримання підлітка - 26 євро в день в період перебування неповнолітнього в сім'ї. Однак заробітною платою фостерні батьки не забезпечуються.

Контроль за діяльністю фостерних сімей здійснюють вихователі Центру: вони спостерігають за ситуацією в родині, а в певні дні і сім'я, і вихованець приходять до Центру. Зазвичай вихователі працюють в парі (подвійний контроль): з неповнолітнім спілкується один вихователь, сім'ю відвідує інший, що допомагає, в разі необхідності, прийняття рішення про вилучення дитини з сім'ї. Якщо родина вважає, що не здатна здійснювати виховання неповнолітнього, то за рішенням суду підлітка переводять в іншу сім'ю. У разі відсутності судової заборони підліток має право зустрічатися зі своєю рідною сім'єю під контролем співробітників Центру [6, С.373-375].

У міжнародній практиці виділяють наступні **види фостерінгу**:

Короткостроковий фостерінг.

Короткостроковий фостерінг може тривати від однієї доби до трьох місяців. У сім'ї можуть виникнути проблеми, пов'язані з хворобою одного або обох батьків, або ж дитині загрожує насилля. Зазвичай, короткостроковий фостерінг забезпечує дитині безпечне місце для перебування, поки соціальні служби працюють з сім'єю дитини для подолання кризової ситуації. Водночас, соціальний працівник і фостерні батьки допомагають дитині зрозуміти, що сталося і спокійно сприймати ситуацію. У більшості випадків **мета короткострокового фостерінгу** полягає в тому, щоб якнайскоріше повернути дитину в рідну сім'ю.

Фостерінг у надзвичайних ситуаціях

У окремих випадках фостерні батьки пропонують опіку над дитиною, яка опинилася у надзвичайній ситуації. Така опіка може тривати до трьох днів. В цьому випадку фостерні батьки повинні бути готовими до того, щоб взяти дитину навіть серед ночі. Цей вид фостерінгу застосовується, коли соціальні працівники вважають за доцільне негайно вилучити дитину з певної кризової ситуації. Впродовж наступного робочого дня соціальною службою розглядаються подальші плани щодо місця перебування дитини. Як тільки минеться криза, дитина може повернутися в сім'ю. Наприклад, одинока мати була терміново поміщена в лікарню і маленька дитина залишилась вдома сама. Якщо немає родичів, які могли б доглянути дитину, їй потрібне безпечне місце на ніч. Наступного дня соціальні працівники з'ясовують, чи може дитина повернутися додому, або ж для неї потрібно знайти прийомну сім'ю на короткий термін [3, С.10].

Довгостроковий фостерінг

Іноді виникає ситуація, за якої діти не можуть повернутися додому і жити разом зі своєю сім'єю. Можливо, через те, що батьки не в змозі змінити своє життя настільки, щоб захистити дитину від можливих утисків і насилля, або ж через загострення фізичного чи психічного захворювання батьків. Але і для дитини, і для батьків стосунки між ними залишаються дуже важливими. Багато батьків щиро люблять своїх дітей, але через різні негативні обставини, які склалися в їх власному житті, вони не можуть в повній мірі і

безпечно опікуватися дитиною. Довгостроковий фостерінг дає можливість дитині зростати у безпечному та сприятливому середовищі і в той же час підтримувати зв'язок зі своєю сім'єю.

Фостерінг для підлітків

Дуже часто опікуватися підлітками буває досить складно. Це вік, коли молоді люди шукають себе і часто це відбувається шляхом випробування тих рамок, в яких вони живуть, та того, наскільки далеко вони можуть зайти. Для підлітків, які мають негативний і болючий життєвий досвід, цей період може виявитися особливо складним, як і для дорослих, які ними опікуються. Але в тому, щоб допомогти підлітку підготуватися до дорослого життя, є і багато позитивного – це задоволення від того, коли бачиш, як підліток знаходить впевненість в собі і планує своє майбутнє. І, врешті решт, фостерні батьки завжди обізнані з останніми новинками та течіями в молодіжній музиці та моді.

Фостерінг для дітей з особливими потребами.

Деякі фостерні батьки охоче приймають в свою сім'ю дітей з фізичними вадами, затримкою психічного чи розумового розвитку або ВІЧ/СНІД інфікованих дітей. Часто такі вади обумовлені вживанням матір'ю наркотиків чи алкоголю під час вагітності. У такому випадку фостерні батьки тісно співпрацюють з медичними працівниками[3,С.11].

Частковий фостерінг.

Періодичний або спільний з сім'єю фостерінг охоплює цілу групу, яка включає різні форми часткової фостерної опіки. Зазвичай, такий вид фостерінгу застосовується, коли батьки, які мають дітей з особливими потребами, віддають їх на короткий термін (наприклад на період відпустки чи вихідні дні) у фостерну сім'ю. Для дітей - це також можливість знайти нових друзів, розширити свій кругозір і коло людей для спілкування. Діти можуть залишатися у фостерній сім'ї регулярно на декілька годин щотижня або на вихідні дні один - два рази на місяць. Фостерні сім'ї можуть допомагати батькам як у критичних випадках, так і запланувавши перебування дитини в своїй сім'ї попередньо.

Фостерінг для неповнолітніх правопорушників.

Молоді люди, які були віддані на поруки за рішенням суду, можуть бути тимчасово поміщені у сім'ю прийомних батьків. Зазвичай, йдеться про короткострокове перебування, хоча це може тривати й декілька місяців, якщо розгляд справи відкладається. Передбачається виконання прийомними батьками вимог суду, зокрема, обов'язкове перебування дитини вдома після встановленої години. Завдання полягає в тому, щоб дати можливість молодій людині подумати й оцінити свою поведінку, допомогти їй змінитися.

Фостерінг як попереднє усиновлення.

Якщо дитина не може повернутися в сім'ю до своїх батьків, опікунська рада розглядає інші прийнятні для дитини можливості. Однією з таких можливостей може стати усиновлення. Діти в будь-якому віці можуть бути усиновлені, хоча старші діти та підлітки часто не хочуть бути усиновленими і скоріше віддають перевагу довгостроковому фостерінгу. Після усиновлення дитини всі права і батьківські обов'язки передаються усиновителям, тоді як фостерні батьки допомагають дітям підготуватися до переїзду в нову сім'ю. З іншого боку, фостерні батьки допомагають усиновителям як найкраще зрозуміти потреби і запити дитини та підготуватися до її приїзду[3,С.11].

Фостерінг для груп братів і сестер.

Для дітей, в житті яких відбулися зміни – і далеко не завжди сприятливі, - дуже важливо залишатися зі своїми братами і сестрами. Завжди бажано, щоб брати і сестри не розлучалися, і фостерні батьки брали троє, четверо, або навіть й більше дітей.

Фостерінг для мами з дитиною

Іноді складається ситуація, коли неповнолітня мама потребує допомоги фостерних батьків, які б допомагали їй у догляді та вихованні дитини. Таким мамам потрібен хтось, хто міг би навчати та підтримувати їх, не забираючи у них при цьому їх материнських прав[3,С.11].

Стан розвитку фостерної моделі виховання в Україні.

З 2006 р. в Україні розпочався процес деінституціалізації дітей-сиріт, дітей позбавлених батьківського піклування, що передбачає комплекс дій по виведенню дітей із державних установ піклування з метою створення умов для виховання та розташування дітей поза закладами інтернатного типу.

Станом на 1 жовтня 2012 року у сімейних формах виховується 74306 дітей (77,4% від загальної кількості дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування).

Зокрема, кількість прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу в Україні стабільно зростає. Так, наприклад, якщо в 2005 році в таких сім'ях виховувалося 1313 дітей, то у 2012 вже 11261 дитина, що у дев'ять разів більше. А всього, за інформацією Міністерства соціальної політики, станом на 1 жовтня 2012 року в Україні функціонують 695 дитячих будинків сімейного типу та 3737 прийомних сімей[2].

Порядок утворення та функціонування фостерних(прийомних)сімей в Україні регулюється **Положенням про прийомну сім'ю.**

Прийомна сім'я - сім'я або окрема особа, яка не перебуває у шлюбі, що добровільно за плату взяла на виховання та спільне проживання від одного до чотирьох дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Закон висуває вимоги до прийомних батьків: вони можуть як перебувати у шлюбі, так і бути самотніми; мати певне матеріальне становище, нормальні житлові умови та пройти спеціальну підготовку.

Вік прийомних батьків за українським законодавством поки що точно не визначено. Але, виходячи з європейської практики, заведено вважати, що вони мають бути не молодші 30, і не старші 65 років. Хоча в кожному випадку можливі винятки.

Прийомні батьки не оформлюють усиновлення чи опікунство над дитиною, тому що це різні поняття: фактично держава таким чином наймає їх на роботу державних вихователів. Однак за бажанням прийомні батьки можуть пізніше оформити опікунство чи усиновлення, змінивши при цьому свій статус як вихователів на інший і втративши право на фінансову підтримку від держави[5].

Перевірку здатності кандидатів виховувати прийомну дитину здійснюють місцеві управління у справах сім'ї та молоді та центри соціальних служб для молоді на місцях. Спочатку кандидати в фостерні батьки проходять навчання на курсах від соціальної служби для молоді, а потім підписують з місцевою владою спеціальний **договір про спільне проживання та виховання прийомної дитини**. Відповідно до цього документа, названі батьки беруть певні зобов'язання перед дитиною та державою, зокрема — кримінальну відповідальність. У ньому обумовлено термін, протягом якого дитина житиме в цій родині. На думку основоположників фостерного руху в Україні, ідеальний варіант — коли дитина залишається в названій сім'ї до повноліття.

Таким чином, як показує міжнародна практика, фостерні сім'ї є ефективним засобом профілактики девіантної поведінки молоді. *Перевагами фостерного виховання є:*

1. Розширення кола дітей, які отримують наближену до біологічної сім'ї форму виховання, що замінює інтернатну установу.

2. Попередній відбір та професійна підготовка громадян, бажаних усиновити дитину, або ж створити прийомну родину.

3. Гарантований на державному рівні кваліфікований комплекс програм, що забезпечують супровід родини.

4. Розширення кола суб'єктів, які отримують право на виховання дитини.

5. Орієнтація фостерної сім'ї, в першу чергу, на індивідуалізацію діяльності спілкування.

Актуальні проблеми реалізації фостерної моделі виховання в Україні:

1. Відсутність загальнодержавної бази даних дітей, що позбавлені батьківського піклування та мають потребу в усиновленні чи влаштуванні до прийомних сімей.

2. Відсутність загальнодержавної бази даних потенційних прийомних батьків.

3. Недостатність та неповнота підготовки фахівців для органів опіки й піклування.

4. Слабка правова база врегулювання існування форм сімейного утримання дітей-сиріт;

5. Низький рівень участі громадських організацій на регіональному рівні.

6. Недостатність фінансового забезпечення прийомних сімей з боку держави.

Таким чином, як показує міжнародна практика, фостерні сім'ї є дієвим засобом профілактики девіантної поведінки молоді. Однак нашій державі потрібно прикласти чимало зусиль аби фостерна модель виховання в Україні працювала дійсно ефективно.

Науковий керівник: д.ю.н., проф., Трубников В.М.

Література:

1. Statutory Instrument. 1991. No. 890 // www.opsi.gov.uk/si/si1991/Uksi19910890en_2.htm.

2. В Україні збільшується кількість дітей-сиріт, які виховуються в сім'ях [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/ru/publish/article?art_id=245772957&cat_id=244277212

3. Грищенко С. *Міжнародний досвід і практика у розвитку фостерінгу* // Вісник представництва EveryChild в Україні. - 2003. - №1. - С. 10-11.

4. Конвенція про права дитини від 20.11.1989 р. // Бюлетень Міністерства юстиції України. — 2001. — № 2.

5. Прийомні (фостерні) родини [Електронний ресурс] / М.І. Синюшко // Режим доступу : <http://www.ua.ua.info/usynovleniye/article-10587-priyomni-fosterni-rodini/>

6. Фалалеева Ю. Семейная воспитательная группа как реализация права ребенка жить и воспитываться в семье // Право. Волгоград: Изд-во ВолГУ. - 2005. - Вып. 1. - С. 373-377.

7. Хрусталькова Н. Профессионально-замещающая семья - перспективная модель опеки // Alma Mater. - 2006. - N 6. - С. 43-49.

ДЕЯКІ ЗАУВАЖЕННЯ ДО РОЗДІЛУ III. «ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОБРОЧЕСНОСТІ НА ПУБЛІЧНІЙ СЛУЖБІ ТА СЛУЖБІ В ОРГАНАХ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ» ДЕРЖАВНОЇ ПРОГРАМИ ЗАПОБІГАННЯ І ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ НА 2011-2015 рр.

Кагановська Тетяна Євгеніївна

*доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри,
декан юридичного факультету Харківського національного
університету імені В.Н. Каразіна,
Заслужений юрист України*

Ключові слова: Державна програма щодо запобігання і протидії корупції, Кодекс поведінки держслужбовця, державний службовець, кадрова політика, заходи, закон.

Успіх політичних і соціально-економічних реформ, що відбуваються в Україні, залежить від багатьох чинників і, насамперед, від ефективної роботи органів державної виконавчої влади всіх рівнів. Негативного впливу на встановлений законом порядок